

Evadarea personajelor chehoviene prin religie

DOI: 10.46522/S.2022.01.7

Dana-Mirela PUIA PhD

Universitatea de Vest din Timișoara

dana.puia@e-uvt.ro

Abstract: The Escape through Religion of the Chekhovian Characters

In a study that involves the interpretation of such complex characters as those in the sphere of Russian writing, I inevitably reached issues like faith, soul, religion, suffering and aspirations. Considering that mysticism underlies the Russian soul, I tried to understand the human dimension of the characters from Chekhov's plays, "Three sisters", "Uncle Vanya", "The Cherry Orchard" and "The Seagull". Thus, I analyzed the abyssal Slavic soul through the ideas of Russian mystical school and its representatives, Paul Evdokimov, and Nikolai Berdiaev, starting from the image of Christ in Russian thinking. For Chekhov, one must be faithful or go in search of faith, otherwise his life will be deserted.

Key words: Chekhov; philosophy; religion; love; sacrifice.

„Ieșind din apele botezului, poporul rus s-a definit și și-a dat numele nu de frumoasa Rusie, nu de Marea Rusie, ci acela de Sfânta Rusie” (Evdokimov 2001, 51). Această Sfântă Rusie a fost dată uitării, aparent, odată cu revoluția din 1917, atunci când „[...] diavolul acestui veac a vorbit rusește. Ceea ce s-a declanșat în istoria lumii [...] a fost, pentru sute de milioane de oameni, o coborâre în infern, o abia reversibilă experiență a desfigurării”, după cum susține Andrei Pleșu în prefața cărții *Sensul creației* (Berdiaev 1992, 5). În ciuda acestor conjuncturi politice, această Sfântă Rusie, ”cealaltă Rusie”, cum o numește Andrei Pleșu, nu a încetat niciodată să existe, chiar dacă uneori în afara nesfârșitelor sale hotare. Prin scrierile câtorva mari filosofi, religioși, teologi, exilați, precum Paul Evdokimov, Nikolai Berdiaev, Vladimir Losski sau Lev Șestov, Rusia mistică a continuat să respire, pentru ca apoi să renască și să restituie lumii, profunzimi-le și patimile religioase ce există în adâncul sufletului slav.

Omul, indiferent cât de sălbatic și de singuratic și-ar duce existența, fără nici un fel de îndemn venit din exteriorul existenței lui, dintr-o anume simțire, apelează la credință din motive pe care nu și le poate explica singur. Omul, teolog sau nu, poartă cu el spiritul religios al poporului său, al Bisericii sale naționale. Această specificitate națională își poate pune pecetea pe felul în care se regăsește în opere, moștenirea spirituală. Între popoare, nații, există diferențe considerabile, diferențe ce pot fi remarcate și la nivel spiritual. Astfel, putem vorbi de specificitatea fiecărui popor în parte. Spre deosebire de alte popoare, specificitatea poporului rus este aceea a unei trăiri puternice la întâlnirea mistică cu Dumnezeu, așa cum susține Paul Evdokimov (2001, 51).

Nevoia de Dumnezeu a sufletului slav este susținută de operele marilor mistici ai literaturii ruse: Dostoievski, Tolstoi și Gogol, iar unii ar putea spune că exagerăm dacă spunem că și de opera lui Cehov, deoarece cultura rusă își ia seva dintr-un sigur loc: din duhovnicia sufletului rus. Sufletul slav, capabil de trăiri abisale, caută limitele experienței liturgice, poporul rus nefiind niciodată mulțumit cu jumătăți de măsură atunci când trăiește emoția și simțirea prezenței lui Dumnezeu. „Maximalismul rus”, așa cum a fost numit de Evdokimov, relevă exact această nevoie irezistibilă de a trece peste limite printr-o evidentă sete de absolut. „La rus, rădăcina sufletului, ca și la Platon, este suspendată în infinit” (Evdokimov 2001, 50). „Maximalismul rus” se poate transpune asupra întinderilor nesfârșite a stepelor ruse. Nelimitatele stepe ruse se proiectează în nelimitatul suflet slav, iar cuvântul care exprimă cel mai elocvent acest spațiu este cuvântul *prostor*. Nuvela lui Cehov *Episcopul* ilustrează cel mai bine acest *prostor*, eliberarea episcopului, prin moarte, de tot ceea ce îl împovăra: „redevinut tânăr și vesel, episcopul traversează câmpurile înverzite și respiră profund, cu bucurie, nesfârșitul, nelimitatul câmp” (Evdokimov 2001, 50). Acest maximalism se poate aplica și celor care încearcă o înfruntare a lui Dumnezeu. Omul rus nu caută niciodată calea de mijloc: ori totul, ori nimic, am putea spune. Potrivit lui Evdokimov, din ateism și nihilism se poate face un absolut divin. Nevoia acerbă de absolut, specifică sufletului slav, îi aparține de fapt fiecărei persoane în parte, esențial este încotro se îndreaptă, spre ce tinde, iar adevăratul drum este marea întâlnire cu Dumnezeu și cunoașterea Lui: „Omul rus este cu Dumnezeu sau împotriva lui Dumnezeu, dar niciodată fără Dumnezeu” (Evdokimov 2001, 50).

Conform specificității fiecărui popor, putem vorbi de un Hristos rus precum putem vorbi de un Hristos grec sau un Hristos spaniol etc. Imaginea iconografică concordă cu viziunea fiecărui popor asupra Hristosului său. Hristosul rus are imaginea unui vindecător, a celui care nu caută să judece ci mai presus de toate să vindece răni sufletești. El este cel milostiv, înconjurat permanent de cei săraci și infirmi, de cei mai puțin norocoși ai acestei lumi așa cum este, de altfel, înfățișat în lucrarea pictorului Mihail Nesterov, intitulată „Hristos și Sfânta Rusie”. În concordanță cu aceste atribute ale Hristosului rus merge și literatura rusă, aceasta avându-i în plan central cu preponderență pe cei care suferă. Atunci când ființa umană pare că nu mai găsește drumul, nu mai găsește salvarea și se învârtă fără rost într-un labirint fără ieșiri, atunci se întrezărește un licăr de lumină, exprimată prin credință, prin iubirea de Dumnezeu, prin mântuire, acestea fiind sigurele care pot aduce liniștea salvatoare. Credința în bunătatea și în puterea salvatoare a lui Dumnezeu sunt trăsături esențiale ale poporului rus și ale sufletului slav. Mergând în absolutul panslavismului, Șatov susține că „singurul popor «purtător de Dumnezeu» e poporul rus” și că „a doua venire a lui Hristos se va săvârși în Rusia” (Dostoievski 2007, 356).

Poporul rus este îndreptat spre Împărăția lui Dumnezeu, ceea ce explică nu numai virtuțile sale, ci și multe din viciile sale. Sufletul omului rus este îndreptat spre Împărăția lui Dumnezeu, dar cedează ușor ispitelor, imitațiilor, și iluziilor, cade ușor în puterea împărăției întunericului.

Berdiaev 1995, 203

Numele de *Sfânta Rusie* nu presupune implicit un popor rus fără păcat. Rușii sunt păcătoși poate cei mai păcătoși de pe pământ, consideră Evdokimov, dar idealul absolutului, aspirația spre cele sfinte îi plasează în planul ceresc.

Cu privire la problematica religioasă ce răzbate din lucrările lui Cehov au fost nenumărate comentarii, păreri și, am putea zice, controverse. Aceste controverse au la bază inclusiv opțiunea personală a autorului cu privire la credință. Știm că Cehov era un creștin ortodox practicant, petrecând timp mult în mănăstiri, având prieteni, preoți, cunoscător în detaliu al cultului liturgic. De asemenea, se știe că ortodoxia și spiritualitatea era trăită de el autentic, discutând adesea ca un veritabil teolog. Am putea spune despre Cehov că nu și-a ascuns credința, chiar mai mult de atât, și-a exprimat-o în opera sa, chiar din momentul în care a scris și publicat *Povestiri ortodoxe*, lucrare tradusă în limba română de Mihai Costiș alături de ieromonahul Savatie Baștovoii.

La Cehov nu se poate vorbi de un moment al convertirii ca la Gogol sau Dostoievski. Cehov pare să fi fost credincios pur și simplu. Cehov iubește Biserica, el scrie ca un fiu al Bisericii. Cu toate acestea, nu veți găsi la el nici cea mai mică încercare de idealizare. Personajele lui pot fi preoți bețivi, neinstruiți, murdari, preoți oprți de la slujbă pentru păcate sau habotnici care își omoară fratele pentru că a mâncat ulei în prima săptămână din Postul Mare. Citind aceste povestiri, vrei să ascunzi la spate piatra pe care până atunci ai ținut-o în mână sau plângi și te bucuri împreună cu femeia păcătoasă pe care a iertat-o Hristos,

remarcă S. Baștovoii (Dumitru 2008). Astfel, în mentalitatea intelectualului ortodox, celor doi scriitori ruși care au sondat profunzimea duhovnicești ale omului, Dostoievski și Gogol, li se adaugă, iată, Cehov.

Pentru Cehov, omul trebuie să fie credincios sau să pornească în căutarea credinței, altfel viața acestuia va fi pustie. Putem vedea această convingere prin intermediul Masei din *Trei Surori*:

Mie mi se pare că tot omul trebuie să aibă o credință sau cel puțin să o caute. Altfel existența lui e goală... Să trăiești și să nu știi de ce zboară cocorii? De ce se nasc copii? De ce sunt stelele pe cer?... Ori știi de ce trăiești, ori toate pe lume sunt fleacuri... nimicuri.

Cehov 1960, 314

Cu toată biografia autorului înclinată cu smerenie spre credință, au existat totuși voci care au combătut această credință a autorului prin prisma personajelor cărora le-a dat viață, deoarece la Cehov se vede mereu un eșec, o neputință, pe care nici o speranță din altă lume nu vine să o îndulcească, fiind unul dintre cei mai pesimiști scriitori. Cehov creează un univers în care nu este loc pentru *Vestea cea bună*, pentru *Învierea lui Hristos* și nici pentru răscumpărarea oamenilor din păcat. Cum poate exista Dumnezeu când El nu se întrevește în opera lui Cehov? Acestea erau cele mai puternice argumente aduse

de cei care se îndoiau cu vehemență de credința lui Cehov și de exprimarea credinței în piesele sale.

În sprijinul ideii de religiozitate în piesele lui Cehov se ridică Nina Zarecinaia, cu acel mult interpretat monolog din finalul *Pescărușului*, înainte de plecarea ei definitivă și de sinuciderea lui Kosteia Treplev. Cu toate că par gânduri spuse cu disperarea celui care nu mai are nimic de pierdut, cu toate acestea, Nina exprimă marea taină a înfrângerii morții prin înlăturarea fricii de moarte. Cehov a încercat în modul cel mai delicat, fără a face uz de emfază, să-și exprime credința într-un mod precaut și totuși limpede.

Plecarea Ninei în finalul piesei semnifică în realitate mântuirea ei, dar și a bărbatului care, părăsit, comite din această cauză marele păcat. Femeia, însă, ia cu sine, pe urcușul Golgotei, și sufletul lui. Iubitul din tinerețe, care a cedat și nu a mai putut face drumul până la capăt, este astfel mântuit. Sfârșitul, astfel, nu mai este fără răscumpărare, ci dimpotrivă, e un început al vieții care învinge moartea. *Pescărușul* este cel mai bun exemplu al strategiei sale scriitoricești, de-a învălui și dezvălui sensurile spirituale. Mi-nunea *Pescărușului* cehovian, fără a ni se arăta, este ca o făgăduință mai convingătoare decât orice verdict ferm.

Aceasta este lectura pe care o dau acum piesei. [...] Cehov a fost un autor creștin și a avut un atașament față de ideile religioase mai presus de prețuirea arătată literaturii propriu-zise. La urma urmei, orice autor care-și ia în serios munca, mai devreme sau mai târziu, ajunge dincolo de aceasta. Își privește atunci mirat jucăriile și, chiar dacă nu le aruncă, simte că trăiește o fericire inegalabilă. Este întâlnirea sa cu inexprimabilul și, iertată vorba mare, cu Dumnezeu.

Stanca, 2011

Astfel, există argumente pentru a susține că Cehov nu doar că este ortodox, ci are toate însemnele unei vieți înalte, poate chiar sfinte.

Paul Evdokimov subliniază, în tratatul său *Hristos în gândirea rusă*, faptul că pentru ruși tot ceea ce este vremelnic și pământesc se dovedește a fi lipsit de importanță, întrucât ceea ce contează este mântuirea finală și universală. Această caracteristică se regăsește tot în celebrul monolog al Ninei din *Pescărușul*:

De când sunt aici, am mers mult pe jos și tot umblând m-am gândit și am simțit cum, pe zi ce trece, cresc puterile sufletului meu. Acum știu, înțeleg, Kosteia, că în ceea ce facem noi, ori că am juca pe scenă, ori că am scrie, principalul nu e gloria, nu e strălucirea, nu e ceea ce visam eu, ci puterea noastră de-a îndura. Să știți să-ți porți crucea și să-ți păstrezi credința. Eu cred și sufăr mai puțin...

Cehov 1960, 229

Replica Ninei Zarecinaia a suscitat numeroase interpretări, dar toate au căzut de acord asupra faptului că reflectă poate cel mai bine relația lui Cehov cu marele necunoscut. Cuvintele Ninei poartă, dincolo de aparenta disperare, amprenta victoriei asupra

morții prin alungarea fricii de moarte. Totodată, ele concentrează esența raportului lui A.P. Cehov cu divinul: delicat, discret, ca un curent subteran, pe cât de perfect sesizabil, pe atât de lipsit de ostentație. *Pescărușul*, ca și *Livada de vișini*, de altfel, se învâluie astfel într-o dimensiune spirituală.

Această împăcare cu ideea morții, eliminarea spaimei și a fricii de moarte apare ca trăsătură de bază a omului nou. Omul vechi trebuie distrus pentru a pregăti nașterea „noului om”. Omul trebuie să se schimbe pentru că viața omului e suferință, e spaimă, fapt care îl face totalmente nefericit. „Omul ține la viață pentru că ține la suferință și frică” (Dostoievski 1981, 127), de aceea omul vechi, nefericit, trebuie distrus pentru a se putea naște omul nou care nu mai vrea suferință, căruia nu îi mai este frică de moarte, un om nou căruia îi este indiferent dacă trăiește sau nu.

Dimensiunea apocaliptică apare adesea în lucrările lui Cehov. Ceea ce ne este revelat în *Apocalipsa după Ioan*, „Apoi am văzut un cer nou și un pământ nou; pentru că cerul dintâi și pământul dintâi pieriseră și marea nu mai era” (Apoc. 21:1), este deseori exprimat de personajele cehoviene. Trofimov, în *Livada de vișini*, își manifestă sentimentul dureros că lumea veche se scufundă, dar visează la o alta, la o altă creație, pe care ei nu o vor mai vedea: „Uite-o, vine, se apropie tot mai mult, tot mai mult, îi aud pașii. Și chiar dacă noi n-o vom vedea, n-o vom cunoaște, n-are nici o importanță... Vor vedea-o alții!” (Cehov 1960, 394).

Imagina apocaliptică a distrugerii este exprimată vehement de Elena Andreevna, reluând ideea medicului Astrov:

Tocmai cum a spus Astrov adineaori: cu toții distrugeți pădurea fără să vă gândiți, și-n curând nu va mai rămâne nimic pe pământ. Și tot fără să vă gândiți îl distrugeți și pe om, și-n curând mulțumită vouă nu va mai rămâne pe pământ nici credință, nici curățenie sufletească, nici putere de jertfă. [...] în voi stă demonul distrugerii!

Cehov 1960, 243

Din această explozie de furie a personajului răzbat mai multe idei esențiale: pe de o parte dimensiunea escatologică de sfârșit al vremurilor, pe de altă parte omul, distrugătorul creației lui Dumnezeu prin siluirea acestei, care conține categoric implicarea diavolului în sufletul omului, și nu în ultimul rând înfățișarea omului primitiv lipsit de milă. Prin această tăiere a pădurilor, care îi aduce o enormă suferință medicului Astrov, prin distrugerea creației lui Dumnezeu, nu mai are omul unde să se refugieze, prin distrugere nici măcar în creația lui Dumnezeu nu se mai poate refugia. Dostoievski, în *Crimă și pedeapsă*, prin vocea lui Marmeladov, zice că nu mai are bietul om unde să fugă, viețuitoarele toate își găsesc locul în creația lui Dumnezeu, așa cum ne relevă *Evanghelia*, păsările au cuiburi, vulpile au vizuini, doar fiul omului nu mai are unde să-și pună capul ostenit. Omul, așa cum spune Astrov, este distrugător, nu creator, distruge, cu înverșunare, ceea ce a primit de la Dumnezeu. Omul, prin această distrugere, si-a vândut sufletul diavolului:

Pădurile Rusiei trosnesc sub topoare. [...] Omul e înzestrat cu inteligență și forță creatoare ca să sporească tot ceea ce îi este dat (de Dumnezeu) dar până acum el nu a creat, ci a distrus. Pădurile se împuținează mereu [...] și pe zi ce trece pământul e tot mai sărac și mai urât.

Cehov 1960, 243

Problematica „cer nou, pământ nou, lumea dintâi a trecut, alt cer, alt pământ” apare și în *Trei surori*, cel mai des în concepția personajului Verșinin, care merge mai departe căutând nemurirea. Ratarea personajelor este „aici și acum”, în dimensiunea concretă, dar el se mângâie cu ideea că lumea se va recrea din temelii:

[...] viața vă va înăbuși, dar nu veți dispărea cu toți. Înfrăurirea voastră va dăinui! Peste două-trei sute de ani, viața pe acest pământ va fi nespus de frumoasă, uimitoare. Omul are nevoie de o astfel de viață și chiar dacă nu s-a ajuns încă acolo, trebuie s-o prezintă, s-o aștepte, s-o viseze, să se pregătească pentru ea!” (Cehov 1960, 298). Apoi reia, adăugând ideea că ei încep să construiască această lume: „Peste două-trei sute sau o mie de ani [...], o să începă o viață mai fericită, o viață nouă! Noi nu vom avea parte de ea, firește; însă pentru ea trăim astăzi, ne trudim și suferim. Noi o înfăptuim... și asta e sensul existenței noastre și chiar am putea spune, fericirea noastră.

Cehov 1960, 313

Nemurirea, dănuirea peste veacuri, este o problemă care l-a măcinat constant pe Cehov, lucru care se deslușește și în problematica personajelor sale. Astrov își dorește o proiecție în acea altă lume nouă: „Astrov: [...] ne vor pomeni oare cu o vorbă bună, cei ce vor trăi cu o sută, două sute de ani după noi și cărora azi le croim drumul? Marina: Oamenii nu! Dar Dumnezeu o să-și aducă aminte” (Cehov 1960, 234).

Apocalipsa presupune ieșirea din timp; nu mai e timp, începutul și sfârșitul se diluează, dispar. Timpul la Cehov are legătură cu apocalipsa, cu *utopos*. Personajele au timp, dar timpul lor este aparent, este un timp care lucrează în detrimentul devenirii lor, este un timp care îi macină care îi duc spre eșec, spre ratarea finală, spre nedevenireși astfel timpul la Cehov este apocaliptic și utopic.

Aceste idei se regăsesc și în monologul Soniei, din finalul piesei *Unchiul Vanea*:

[...] iar când ne va veni ceasul, vom muri umili, și dincolo vom mărturisii că am fost chinuți, că am plâns, că ne este sufletul amar, și lui Dumnezeu i se va face milă de noi. [...] Vom auzi îngerii, vom vedea tot cerul cu diamante, vom vedea cum tot răul de pe pământ, toate necazurile noastre se vor topi în bunătatea care va umple întreaga lume, și viața noastră va deveni pașnică, tandră, dulce ca o mângâiere. Eu cred, cred...

Cehov 1960, 284

Se face referire la *Hristosul rus*, care nu este niciodată judecător, ci este cel care mângâie, compătimește și vindecă rănilor sufletului. Viața trebuie înțeleasă prin „setea” pentru veșnicie, sub dimensiunea apocaliptică. Poporul rus nu putea accepta ideea unui

Dumnezeu abstract, comun tuturor popoarelor. Evdokimov subliniază faptul că Dumnezeu rus are ceva esențial evanghelic.

Tot din acest monolog reiese și o altă problematică importantă, ideea credinței și a înaintării spre absolut, spre „sfârșitul vremurilor”, precum și ideea evadării în altă dimensiune, reluată în *Trei surori* – evadarea cosmică, ilustrată în monologul Olgăi: „Pacea și fericirea vor coborî pe pământ, iar noi cei de azi vom fi pomeniți cu recunoștință și binecuvântați [...]. Încă puțin și poate o să știm pentru ce trăim, pentru ce suferim!” (Cehov 1960, 356).

Personajele feminine cehoviene înglobează universuri umane distincte, extreme, care abundă de neliniști și suferințe, de porniri și renunțări, de nemulțumiri și ratări, aceasta din urmă fiind una din caracteristicile principale a personajelor cehoviene. Această mediocritate a personajelor lui Cehov, acest „căldicel” este în opoziție cu conceptul de infinit al geografiei lăuntrice a rusului.

Putem observa, în piesele cehoviene, și existența unui alt *personaj*, care există și influențează celelalte personaje, un personaj care are același traseu, cel al lăncezelii, al oboselii, al încremerii, al nedevenirii: atmosfera. Putem vorbi de atmosferă ca personaj pentru că transmite, aidoma personajelor, emoție, disperare, decădere, revenire, semnare, exprimă toate stările paroxistice ale personajelor cehoviene. Atmosfera cehoviană este însăși proiecția sufletelor personajelor. O atmosferă parcă apocaliptică, în sens biblic, o atmosferă care se va opri la sfârșitul vremilor și va renaște, o atmosferă nouă într-o lume nouă.

Despre o viață nouă vorbesc doar tinerii, susține Șestov, tineri lipsiți de experiență care mai au puterea de a spera, de a-și face proiecte viitoare, care mai au năzuințe, cu toate că de cele mai multe ori năzuințele lor nu capătă forma izbânzii. Dar despre o lume nouă, despre o societate viitoare perfectă în care se vor regăsi, vorbesc și cei care au trecut prin experiențele vieții, precum Astrov, Verșinin ori Olga, cei care visează să rămână în gândurile oamenilor noi fiind pomeniți cu recunoștință. Dacă munca nu are un scop în sine, dacă nu aduce mulțumire sufletească, sau dacă nu rodește în alții, suferința de azi se poate preface în bucurie, bucuria celor ce vor trăi după ei. Doar așa, probabil, își pot accepta cele trei surori durerile, neîmplinirile și deziluziile vieții actuale așa cum reiese din monologul final al Olgăi:

O! Doamne, Dumnezeule! Ni s-o împlini și nouă sorocul și ne vom duce pentru totdeauna. Lumea ne va uita; ne va uita chipurile, glasurile și toate câte au fost! Dar suferințele noastre se vor preface în bucurii pentru cei care vor trăi după noi. Pacea și fericirea vor coborî pe pământ, iar noi cei de azi vom fi pomeniți cu recunoștință și binecuvântați! Surorile mele dragi, viața noastră nu s-a sfârșit încă! S-o trăim deci! [...] Încă puțin și poate o să știm pentru ce trăim, pentru ce suferim! Dacă am ști! Dacă am ști!

Cehov 1960, 356

Cu toate că visul de a ajunge din nou la Moscova, această cetate edenică cehoviană, nu se va împlini niciodată, cele trei surori înțeleg și acceptă că în ciuda deziluziilor și a suferințelor drumul vieții are un singur sens: înainte, chiar dacă prețul plătit este imens: fericirea, bucuria și împlinirea actuală. Poate că atunci când pacea și fericirea vor coborî pe pământ, omul va avea credință, sau cel puțin o va căuta, așa cum consideră cea mai mică dintre surori că ar trebui să se întâmple, pentru că a trăi fără credință, fără a ști de ce, este o existență goală, fără conținut.

„Vezi, noi, rușii, suntem în stare să ajungem la cele mai înalte culmi ale gândirii, dar spune-mi... de ce oare ne lăsăm robiți de toate mărunțișurile vieții? De ce?” (Cehov 1960, 309) se întreabă Verșinin, poate cel mai vehement și mai vocal propovăduitor al unei lumi noi, pe care o descrie ca fiind nespuse de frumoasă și uimitoare. Prin proiecțiile sale în viitor, prin filosofările sale despre oameni noi și vremuri noi, el încearcă o evadare dint-un prezent tensionat, urât și meschin, presărat cu piedici și deziluzii. De fapt, personajele sunt puternic ancorate într-un timp trecut care le declanșează amintiri dureroase și un viitor minunat al altora, dar care totuși le aduce împăcare sufletească. Prezentul, pentru eroii cehovieni, nu există, ei nu sunt capabili să se conecteze în timpul prezent, nefiind în stare să întreprindă acțiuni concrete și imediate care să le aducă mulțumire sufletească.

Cehov construiește o structură compensatorie pentru personajele sale, pentru a-și putea înțelege și accepta suferințele, dându-le posibilitatea personajelor sale să evadeze din urâtenia vieții actuale și să-și imagineze o proiecție a fericirii lor peste sute de ani. Vorbim, așadar, despre o structură compensatorie pentru toate ratările, neîmplinirile și suferințele actuale: „o să înceapă o viață fericită, o viață nouă! Noi nu vom avea parte de ea firește; însă pentru ea trăim astăzi, ne trudim și suferim. Noi o înfăptuim... și ăsta e sensul existenței noastre și chiar am putea spune, fericirea noastră” (Cehov 1960, 313). Se regăsește aici ideea împlinirii nu prin realizarea ei imediată și personală, ci prin rodirea ei în alții, ideal susținut și de mezina Irina, dornică să se jertfească pentru cei ce au nevoie de ea. Fericirea, consideră ei, este destinată urmașilor îndepărtați, nu lor, și acest lucru le dă forța de a merge înainte, resemnați.

Tema omului nou, a unei lumi noi, este frecvent prezentă în piesele cehoviene, dar capătă greutate în *Livada de vișini* prin gândurile exprimate de studentul Trofimov. Acesta își exprimă crezurile în fața tuturor, dar mai ales în fața Aniei, un bun ascultător și un bun învățacel. Și el, asemeni lui Verșinin, înțelege nefericirea din timpul prezent ca o jertfă pentru fericirea altora: „Iată fericirea! Uite-o, vine, se apropie tot mai mult, îi și aud pașii. Și chiar dacă noi n-o vom vedea, n-o vom cunoaște, n-are nici o importanță... Vor vedea-o alții!” (Cehov 1960, 395). În *Istoria teatrului universal*, Ileana Berlogea îi acordă lui Trofimov un atribut esențial: tinerețea lăuntrică, o stare a sufletului care îi aduce o eferescență și o curiozitate intelectuală de a pune întrebări și de a găsi răspunsuri la problematici esențiale. Răspunsurile sale nu sunt deformate deoarece vin din „universul unui om care privește lumea cu ochii necorupți de urâtul posibil, care o ascultă cu sufletul fără să-și interzică nici una din întrebări, acest tip de

univers adăpostește soluții pentru toți, soluții pline de eficiență, pline de substanță” (Berlogea, Cucu și Nicoară 1982, 244). Studentul Trofimov nu trage doar un semnal de alarmă în ceea ce privește starea deplorabilă a omului și implicat a omenirii, ce se autoamăgește, plină de trufie, ci chiar propune soluții: „[...] omul este rău alcătuit, iar în marea noastră majoritate suntem grosolani, lipsiți de inteligență și profund nefericiți! Trebuie să încetăm odată să ne mai încântăm de noi înșine. Trebuie să ne apucăm să muncim” (Cehov 1960, 390), nu pentru ei, ci pentru a le întinde o mână de ajutor celor care caută adevărul, spune el. În consens cu cele susținute, Petea nu percepe vânzarea livezii și plecarea de la moșie ca pe o pierdere, ca o închidere de drum, ci ca un început, ca o deschidere spre o lume nouă, de aceea replica lui din final este în contrast cu tumultul de stări ce îi animă pe cei ce părăsesc livada: „Ania: Adio, casă. Adio, viață de odinioară!/ Trofimov: Viață nouă, te salutăm!” (Cehov 1960, 419).

Misiunea în lume a doctorului Astrov este evidentă de la începutul piesei *Unchiul Vanea*. Astrov este, pe de o parte, salvatorul pădurilor și, în același timp, cel chemat, de un deceniu, la capul bolnavilor pentru a-i vindeca, munca lui fiind astfel în folosul altora. De aceea, probabil, îi este dat lui să fie vocea care își va expune părerile despre lumea nouă de dincolo de vreme, asemeni celorlalte personaje analizate anterior. Ileana Berlogea îl consideră pe Astrov un personaj căruia i-au fost atribuite nenumărate calități. Luciditatea și responsabilitatea și hotărârea doctorului sunt calitățile care l-au determinat să devină un om dăruit, prin munca sa, celorlalți. El este evident un om conștient de jertfa sa, motiv pentru care este îndreptățit să se întrebe: „[...] ne vor pomeni oare cu o vorbă bună cei ce vor trăi cu o sută, două sute de ani după noi și căroră azi le croim drumul?” (Cehov 1960, 234). Astfel, martirajul lui este mult mai amplu, nu este aici și acum, ci este și pentru cei ce vor avea să trăiască peste sute de ani. Același tip de utilitate o declară și vis-a-vis de pădurile țăranilor salvate de el, ca o misiune ce are ca scop fericirea omului nou, adăugând astfel existenței sale o nouă perspectivă, cea a viitorului, prin grija pe care o manifestă față de păduri. Doctorul Astrov consideră și menționează de nenumărate ori declinul omului prezent, distrugerile și degenerarea progresivă a pădurilor, a climei, a societății, a umanității, a existenței în complexitatea ei, de care doar omul se face vinovat. Apoi își exprimă credința faptului că acest mod de viață din timpul prezent va fi disprețuit de omul nou:

Cei care vor trăi o sută, două sute de ani după noi și care ne vor disprețui pentru că ne-am trăit viața atât de searbăd și atât de prostește – vor izbuti poate să găsească mijlocul să fie fericiți. Noi însă... Ție și mie o singură nădejde ne-a mai rămas. Nădejdea că odată și odată, atunci când ne vom odihni în coșciugele noastre, vom visa... Poate chiar vise frumoase.

Cehov 1960, 277

Printre protejații lui Cehov o percepem și pe Sonia, fiica profesorului, personaj înzestrat cu o imensă bunătate și disponibilitate sufletească. Și ea parcurge drumul unchiului ei Voinițki, renunțând la toate bucuriile vieții, trudind pentru alții. Monologul

Soniei, din finalul piesei, este poate cel mai frumos și răscolitor omagiu, asemeni unei rugăciuni, adus "rataților cehovieni" resemnați, împăcați cu viața:

Vom trăi, unchiule Vanea. Vom trăi un șir lung, lung de zile, de seri nesfârșite; vom îndura cu răbdare încercările pe care ni le va trimite soarta; ne vom trudi pentru alții, și acum și la bătrânețe, fără să cunoaștem odihna, și, când ne va sosi ceasul, vom muri supuși, și acolo, dincolo de mormânt, vom spune că am suferit, că am plâns, că am fost amărâți și Dumnezeu o să se îndure de noi, amândoi, și noi, unchiule drag, vom vedea o viață luminoasă, frumoasă, minunată! Ne vom bucura și vom privi nenorocirile noastre de-acum zâmbind cu înduioșare – și-o să ne odihnim [...] Vom auzi în-geri, vom vedea cerul semănat cu diamante, vom vedea toate răutățile pământești, toate suferințele noastre topite în îndurerea care va cuprinde întreaga lume, și viața noastră va fi tihnită, duioasă și dulce ca o dezmiardare. Cred, da, cred! [...] N-ai cunoscut nici o bucurie în viață, dar așteaptă, unchiule Vanea, mai așteaptă... Ne vom odihni!...

Cehov 1960, 283

Câți dintre noi, se întreba, pe bună dreptate, regizorul și scriitorul Bogdan Ulmu (Ulmu 1985), ar avea tăria să rostească cu voce tare în momentele de cumpănă, acest superb psalm al purtării crucii?

Faptul că dramaturgia lui Cehov se interpretează și reinterpretează denotă preocuparea de peste o sută de ani a cercetătorilor dramaticei pentru cel care a revoluționat teatrul, fără să realizeze conștient acest fapt.

BIBLIOGRAFIE

- Anon, 2002. *Pelerinul rus. Mărturisirile sincere către duhovnicul său ale unui pelerin rus cu privire la rugăciunea lui Iisus*. Ediția a II-a. București: Editura Sophia.
- BERDIAEV, Nikolai, 1992. *Sensul creației*. București: Editura Humanitas.
- BERDIAEV, Nikolai, 1995. *Un nou ev mediu*. Craiova: Editura Omniscop.
- BERLOGEA, Ileana, CUCU, Silvia și NICOARĂ, Eugen, 1982. *Istoria teatrului universal*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Biblia*, 1997. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- CEHOV, Anton Pavlovici, 1960. *Opere*. Vol. X. București: Editura E.S.P.L.A. Cartea rusă.
- CEHOV, Anton Pavlovici, 1967. *Teatru. Pescărușul*. București: Editura Pentru Literatură.
- DOSTOIEVSKI, Feodor, 1981. *Demonii*. București: Editura Cartea Românească.

- DUMITRU, Laurențiu, 2008. Un Cehov pe care nu-l cunosc nici rușii [online]. *Blog Laurențiu Dumitru*. [Accesat 11 martie 2021]. Disponibil la: <http://laurentiudumitru.ro/blog/2008/03/31/un-cehov-pe-care-nu-l-cunosc-nici-rusii/>.
- EVDOKIMOV, Paul, 2001. *Hristos în gândirea rusă*. București: Editura Symbol.
- STANCA, Dan, 2011. Crucea lui Cehov [online]. *Ziarul Lumina*. [Accesat 12 martie 2021]. Disponibil la: <https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/crucea-lui-cehov-8394.html>.
- ULMU, Bogdan, 1985. *Cehov, Caiete de regie*. București: Editura Eminescu.